

el cartipàs

ciutat, patrimoni, memòria

núm. 102 / Olot, març 2017

Coordinació: Antoni Mayans i Xavier Puigvert • Edició: Institut de Cultura de la Ciutat d'Olot i Arxiu Comarcal de la Garrotxa

OPINIÓ / ELOGI DE L'ESFORÇ

Una bona tesi doctoral no sorgeix perquè sí. Calen moltes reflexions aproximatives, força tesis mediocres, algunes de bones i unes quantes d'excel·lents perquè en surti una de brillant. Naturalment que, de tant en tant, pot irrompre algun geni, però les obres rellevants solen aparèixer en contextos de llarga tradició, en entorns culturals sòlids. El coneixement com a creació col·lectiva, però que necessita d'un notable esforç individual. Esforç de creació, però també d'aprenentatge.

Vivim en uns temps en què es va imposant el parany segons el qual no cal tant una educació que formi en continguts, com un aprendre a aprendre per, més tard, aprendre fent. Pot ser divertit i útil per a determinades edats i/o disciplines però, admetem-ho, és un format buit en essència.

D'aquí a mirar l'ensenyament des de l'òptica més economicista del rendiment i la productivitat, hi va un pas. És el que estem veient amb la universitat, abocada a la utilitat, a la pressa, a l'impacte, al benefici. Diego Sánchez Meca ho confirma dient que això ens fa menys crítics i també més vulnerables. Un panorama trist encara que preparem per a l'èxit, encara que fem vibrar amb el *learning by doing*, fins a la dictadura de les competències, les habilitats, les emocions.

És una qüestió de concepte, però també de recursos. Perquè, natural-

ment, un sistema educatiu ben fonamentat per la base i que doni resposta a les necessitats de cada etapa vital, val diners.

A Olot, Can Monsà, com a centre de formació contínua, aplega cada vegada més entitats, més cursos i més alumnes. I més docents, més debat i més coneixement. La varietat de plantejaments i de formats és la principal riquesa. Fa cinc anys que l'edifici s'està transformant cap a més i millor. I tot i que el continent no fa la cosa, sí que dignifica el contingut: una transformació que va substituir telers i patronatges per classes i coneixement. Ara entren a l'edifici, diàriament, entre 150 i 250 persones, un moviment que va *in crescendo* els darrers anys. Els canvis que viu l'edifici per dins un dia traspasaran la façana dels arquitectes Joaquim Espanyol i Francesc Hereu al carrer de Joan Pere Fontanella i s'obriran també pel carrer del Fluvià, modificarà l'entorn i dinamitzarà el barri.

El més vistós, fins ara, ha estat la intervenció de Pau Llimona i Xevi Prat amb el logotip a la façana i l'endreça dels espais interiors. Però l'aposta per Can Monsà és una aposta pel que passa dintre les aules.

M'agrada com Luisa Etxenike reivindica que "la cultura no és una activitat del temps lliure, sinó el que ens fa lliures tot el temps", per aquesta idea de la cultura com un fet quotidià. L'estudi, l'aprenentatge, també es

pot entendre des d'aquesta dimensió. Per això, igual que és desitjable tenir biblioteca, una programació estable de teatre, un Faber o cafès sense televisor per poder parlar, també hi ha d'haver espais consagrats a l'estudi.

Can Monsà Espais Oberts és un granet de sorra. Oferir l'edifici en caps de setmana per a l'estudi i per al treball en equip és una invitació a aprofundir en el coneixement. L'assaig que s'ha fet ara ha demostrat, almenys, dues coses. La primera és que calia un espai com aquest a Olot perquè a casa s'hi viu, però poques vegades es té equipada i ambientada per estudiar-hi en condicions, sobretot en aquelles llars on l'estudi no és considerat un valor *per se*.

La segona és que l'estudi no és propietat exclusiva dels menors de 24 anys. Pot semblar que el mercat vol graduats universitaris als vint i doctors als vint-i-sis, però la realitat, tossuda, demostra que el que necessitem socialment són persones que no perdin mai les ganes d'aprendre. Els usuaris habituals de Can Monsà, l'alumnat de la UNED, del Servei de Català, de Kreas, la FES i el Centre de Noves Oportunitats són d'aquests. Com també els 75 que van venir a estudiar els caps de setmana de gener.

JORDI CALABUIG I SERRA

Director de la Fundació d'Estudis Superiors d'Olot

ANIVERSARI / CENTENARI DE PERE SALA SOLÉ, EN PERET BLANC DE BEGET

Pere Sala Solé, considerat el darrer músic sense solfa de l'Alta Garrotxa, va néixer el 7 de març de 1917 a Beget. Era més conegut pel sobrenom de la família, procedent de can Blanc de Pera, que pel cognom real. Va ser un home de molts oficis (traginer, barber i pagès), però sobretot va ser conegut com a violinista, l'instrument que va aprendre a tocar gràcies al mestratge del seu pare.

Des de la seva primera actuació als nou anys, aquest músic que toca-

va d'oïda va animar la majoria de balls festius des d'Ogassa, al Ripollès, fins a Maçanet de Cabrenys, a l'Alt Empordà. Descobert a partir de 1976 pels recopiladors de música pirinenca, les peces que havia interpretat durant desenes d'anys (pericons, masurques, sardanes curtes...) es van incorporar al repertori de molts grups que volien recuperar la música tradicional i popular. En Peret Blanc va passar els darrers anys de vida a Camprodon fins al moment de la seva mort, l'any 1993.

ACCA: Servei d'Imatges. Fons Josep M. Mestrió Dujal

IBS

L'any 2001, Anita Besson, una galeirista suïssa establerta a Londres, lliura al ceramista olotí Claudi Casanovas un manuscrit que creu que li pot interessar. Casanovas exposava regularment a la galeria de Besson des de l'any 1988 i la relació professional entre tots dos s'havia convertit en una bona amistat. Anita Besson havia trobat el document a Lausana entre les pertinences del seu pare difunt, Paul Besson, un enginyer agrícola que durant la Segona República vivia a Palma i que va fugir de l'illa després d'esclatar la Guerra Civil.

El manuscrit, recorda Casanovas, era un petit full de paper de ceba, plegat i replegat moltes vegades, escrit en castellà per les dues cares amb una cal·ligrafia minúscula, difícil de desxifrar. Casanovas va començar a fer-ho i va endevinar que es tractava del diari d'una combatent que havia format part d'una expedició militar durant la Guerra Civil. Va ampliar el document i el va penjar al seu estudi: es va convertir en un objecte, una icona, gairebé una relíquia, que mirava i remirava, de vegades fixament, de vegades d'esquitlletes. Finalment en va poder completar la transcripció, però el text deixava moltes preguntes, hi havia moltes peces que no encaixaven.

Un vespre, mentre mirava un documental sobre la Guerra Civil, el cor li va fer un bot. Una veu en *off* repetia les paraules gairebé exactes del manuscrit de Besson, amb el mateix enigmàtic final: "Esperamos acontecimientos". Després de veure tot el reportatge, Casanovas va lligar caps, acabava de conèixer la història del manuscrit. "Aquella nit -va escriure- no vaig dormir. M'hauria agradat poder plorar".

La història comença a Barcelona i acaba a Manacor, i és tràgicament curta: dura només vint dies, que van de l'exaltació idealista a la decepció i a l'horror. El 16 d'agost de 1936, el

vaixell *Ciudad de Tarragona* salpa del port de Barcelona amb quatre-cents homes i unes trenta dones per incorporar-se a les forces del capità republicà Alberto Bayo, que aquell mateix dia havien desembarcat a Mallorca amb la intenció de recuperar l'illa, on havia triomfat el cop militar.

En el *Ciudad de Tarragona* hi viatja una jove miliciana que des del dia de la partida escriu un diari. Hi narra les vivències quotidianes, els problemes d'intendència i allotjament, les petites satisfaccions com banyar-se en el mar, la seva incorporació com a infermera en un hospital de sang, les relacions amb els companys i els caps. Aviat, el diari adoptarà un to pessimista i li servirà per lamentar la desorganització de les milícies, les baralles internes entre els republicans, l'amenaça de l'enemic. I és que el diari acaba reflectint el fracàs de l'expedició: la contraofensiva rebel, emparada per l'aviació italiana, força la retirada de l'illa dels republicans el dia 3 de setembre.

Alguns experts militars consideren que el reembarcament va ser la millor maniobra de Bayo en tota l'operació de Mallorca, ja que en qüestió de vint-i-quatre hores la flota republicana ja estava navegant cap a la península. No ho devia fer tan bé ja que, per un error de coordinació, desenes de combatents es van quedar a terra i no van poder embarcar. Entre aquests hi havia les cinc milicianes. L'autora del diari ho explica així: "Llegamos al campamento y la desolación es con nosotros. Todo él aparece destruido, abandonado, se ve claramente la huida y que ha habido alarma o realidad de que hemos sido traicionados, si no, no puede ser de otra manera".

Els milicians aïllats no van poder oferir resistència. El dia 4 de setembre van ser detinguts i portats a l'Escola Graduada de Manacor, on van ser fotografiats (l'autora del diari és la segona de l'esquerra de la imatge). Tot seguit, els homes van ser executats, i les dones, traslladades al local de la CEDA. Després de ser torturades i violades, la miliciana i les seves companyes van ser afusellades a trenc d'alba en el cementiri de Manacor.

El diari de la miliciana va ser requisat i se'n van fer còpies mecanogra-

fiades a Capitanía General de Palma. Una, propietat de Bàrbara Ferrari, probablement parenta del periodista franquista Francisco Ferrari, va ser la que va utilitzar el diari falangista manacorí *Arriba* per publicar-la íntegrament a partir del 27 d'agost, amb la intenció, ateses les parts crítiques que contenia, de desacreditar l'enemic. Una altra còpia, procedent de l'arxiu del sacerdot Mateu Nebot, va ser reproduïda per Miquel Duran en el seu llibre *1936 en Mallorca*, publicat l'any 1982. I una tercera, que posseïa el general Enric Puig, capità d'estat major a Mallorca l'any 1936, va ser reproduïda pel pare Josep Massot en el seu llibre *El desembarcament de Bayo a Mallorca* (1987), una obra de referència.

La història presenta diversos interrogants. On és el manuscrit original? (Hi ha qui diu que potser se'l va endur com a trofeu de guerra el *conde Rossi*, el capitost feixista italià que havia dirigit la repressió a Mallorca.) Per què en va fer una còpia Paul Besson i la va guardar fins a la seva mort? I, sobretot, qui era, com es deia, l'autora del diari, de qui amb prou feines sabem res?

Diu Antoni Tugores que l'autora del diari va morir dues vegades: va patir la mort física i va patir la mort de la seva memòria, perquè els falangistes van voler fer passar les infermeres per prostitutes davant de l'opinió pública. L'historiador mallorquí té raó, però segurament desconeix que, setanta anys després de la tragèdia, es va produir una singular reparació, si més no simbòlica, de la memòria de la miliciana innominada.

L'any 2003 l'Ajuntament d'Olot va encarregar a Claudi Casanovas un memorial per honorar "la memòria de tots aquells olotins i olotines que lluitaren en defensa de la república democràticament instituïda". El monument del ceramista *Als vençuts* va ser una proposta radical i arriscada, tant des del punt de vista conceptual com constructiu. Durant tot el procés de concepció i realització del memorial, Casanovas tenia present el diari de la miliciana, penjat al seu estudi. I, finalment, d'acord amb Anita Besson, va prendre una decisió: dipositar el manuscrit a l'interior del monument, que es va inaugurar el juny del 2006. Un gest individual amb transcendència col·lectiva.

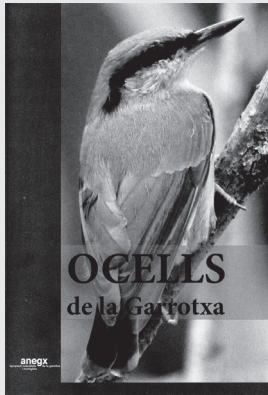
ANTONI MAYANS

COL·LECCIÓ LOCAL

MONOGRAFIES

ANEGx,

Ocells de la Garrotxa, Olot: Agrupació Naturalista i Ecologista de la Garrotxa, 2016, 67 p.

BUSQUETS, Lluís,

Déu, el mal i el meu càncer. Afrontar el mal des d'una fe adulta, Barcelona: Claret, 2017, 368 p.

XL Concurs Literari Infantil i Juvenil de la Garrotxa 2014 : XLI Concurs Literari Infantil i Juvenil de la Garrotxa 2015, Olot: Òmnium Cultural de la Garrotxa, 217, 62+61 p.

CONGOST, Carles,

A Sense of Wonder, Girona: Bòlit, Centre d'Art Contemporani, 2017, 157 p.
Textos de David Santaclàudia.

DORCA, Helena i VIDAL, Maria,
El capgrós que va néixer de l'embaràs d'una geganta, Sant Joan les Fonts: Ajuntament de Sant Joan les Fonts, 2016, [24] p. (El contes d'en Jaumet; 1)
Il·lustracions de Vidal Rubió.

GARCÍA, Giovanna,

Viaje hacia el Milagro, Elkhonr (Wisconsin): QM Editorial, 2016, 198 p.

Llibre de viatge: Sant Joan les Fonts, Sant Joan les Fonts: Ajuntament de Sant Joan les Fonts, 2016, 31 p.

NOGUÉ, Joan,

El paisatge, entre el subjecte i l'objecte: discurs de recepció de Joan Nogué i Font com a membre numerari de la Secció de Filosofia i Ciències Socials, llegit el dia 2 de febrer de 2017. Resposta de Maria Dolors Garcia Ramon, membre emèrita de la Secció de Filosofia i Ciències So-

cials. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, Secció de Filosofia i Ciències Socials, 2017, 22 p.

NOGUÉ, Joan; SALA, Pere i GRAU, Jordi,
Els catàlegs de paisatge de Catalunya. Metodologia, Olot: Observatori del Paisatge de Catalunya, 2016, 142 p. (Documents; 3).

Paisatge, economia i empresa, Olot: Observatori del Paisatge de Catalunya, 2016, 193 p. (Plecs de Paisatge. Reflexions; 5).
Edició a cura de Joan Nogué, Laura Puigbert, Gemma Bretcha i Àgata Losantos.

ARTICLES

CANAL, Jordi,

“Los nazis y las drogas”, *Letras Libres*, núm. 218, 2017, p. 44-47.

CASACUBERTA, Margarida,

“Maragall i la construcció literària del mite de l'Empordà”, *Haidé: Estudis Maragallians*, núm. 5, 2016, p. 23-42.

CASADEMONT, Xavier i FEU, Jordi,
“La problemàtica de l'habitatge de la immigració andalusa a Olot durant el franquisme (1940-1975)”, *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, núm. 63, 2017, p. 7-28.

CASTAÑER, Margarida et al.,

“The development of professional competences using the interdisciplinary project approach with university students”, *Journal of Technology and Science Education* (Barcelona), núm. 6/2, 2016, p. 121-134.

CASTANYER, Pere et al.,

“Una nova fortificació d'època republicana a Empúries. Una base militar per a la conquesta d'Hispania”, *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, vol. 47, 2016, p. 47-74.

COLLELL, Xevi,

“El llibre del Sindicat Remença i la història del món”, *Puigsacalm*, núm. 132, gener-març 2017, p. 16-17.

EXPÓSITO, Ricard,

“L'ensenyament públic a Olot durant l'edat moderna (el segle

XVII)”, *La Xinxeta*, núm. 31, febrer 2017, p. 16.

LLINÀS, Joan,

“Excavacions arqueològiques a l'església de Sant Esteve de Llémna”, *El Butlletí. Sant Aniol de Finestres*, núm 150, març-maig 2015, p. 38-41.

NEBOT, Jordi,

“Los caracoles y el hombre”, dins Jordi CADEVALL i Albert OROZCO (eds.), *Caracoles y babosas de la Península Ibérica y Balears*, Barcelona: Omega, 2016, p. 20-24.

PEREIRA, Sílvia,

“Nuevas tecnologías y justicia civil. Reformas y e-justicia”, *Revista Vasca de Derecho Procesal y Arbitraje*, vol. 28/1, 2016, p. 131-151.

PUJOLRIU, Joan i MARTÍ, Laia,

“Recuperació de la font del Gat”, *Puigsacalm*, núm. 132, gener-març 2017, p. 14-15.

PUJOLRIU, Joan i PLANA, Sergi,

“Oficis d'abans: Jornaler”, *Puigsacalm*, núm. 132, gener-març 2017, p. 6-9.

REIXACH, Albert,

“Jaume Beuda (†1409), comerciant d'origens empordanesos, fundador del col·legi d'en Beuda de Girona i d'un hospital a Ordís”, *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, vol. 47, 2016, p. 319-340.

ROURA, Lluís,

“La administración napoleónica en España”, *Revista de Historia Jerónimo Zurita*, núm. 91, 2016, p. 73-87.

TEXTOS ELECTRÒNICS

CASTELLET, Laura de,

“Cartografia sonora de la comunicació castral. La fonosfera del corn i del dret a cornar a la Catalunya medieval”, *Summa. Revista de Cultures Medievales*, 8, tardor 2016, p. 4-25 [en línia]. 21 de desembre de 2016. Disponible a: <<http://revistes.ub.edu/index.php/SVMMA/article/view/17518/20284>>

DEL DINOU AL VINT-I-U / QUE PAGUIN ELS RICS

JOAN BARNADAS (joan.barnadas@gmail.com)

Fa uns dies, un reputat economista progressista opinava que per sortir de la crisi i poder arribar a la desitjada plena ocupació calia una redistribució de la càrrega contributiva. La globalització, el lliure comerç i, sobretot, viure del turisme aconsellen disminuir les contribucions personals (IRPF) i industrials (IAE) i augmentar les que graven la propietat immobiliària (IBI) i el consum (IVA, tabac, gasolina, alcohol). Paradoxalment, el progressista vol retornar al segle XIX.

Aleshores, l'administració encarregada de recaptar tots els impostos era l'Administració local. L'Estat assignava a cada districte judicial una quota a pagar i els regidors municipals de la capital del districte, conjuntament amb els grans contribuents, distribuïen la quota entre els propietaris i els agents econòmics. Els ciutadans que no tenien propietats ni negocis no pagaven res. Cobrar la quota era el principal maldecap dels regidors municipals, juntament amb la quinta dels soldats i l'al·lotjament de l'exèrcit que ocupava el territori. A l'Estat no li valien excuses. Li era igual que hi hagués hagut sequera, una pandèmia, una guerra, una revolució popular, una desgràcia natural, un robatori o un desfalc. La quota s'havia de pagar i els regidors responien amb el seu patrimoni. I quan al·legaven qualsevol circumstància que justificava una recaptació inferior a la quantitat exigida, els responien que tenien l'exèrcit a la seva disposició per forçar els cobraments. No és estrany, doncs, que molts ciutadans, quan eren cridats a exercir càrrecs públics, intentessin escapar-se al·legant malalties fictícies, canvis d'empadronaments sobtats o edat elevada.

Més enllà de recaptar els impostos, els ajuntaments també havien de proveir la vila dels serveis bàsics (accés a l'aigua potable, manteniment de carrers i l'enllumenat públic), pagar els sous dels funcionaris (el secretari, l'escrivent i els serenos) i organitzar l'ensenyament públic dels infants. Però aquesta era una tasca clarament secundària. Quan faltaven diners de la quota estatal, els regidors manllevaven els recursos dels serveis públics, i reduïen les hores d'enllumenat, els mestres deixaven de cobrar o no feien obres de manteniment. El pressupost municipal es nodria de quatre orígens: els recursos propis (censals, lloguers i concessions), que a Olot eren insignificants; els drets de porta que pagaven la carn, el vi, l'oli i l'alcohol, i els recàrrecs a la contribució urbana i al subsidi de comerç. No hi havia cap impost personal ni cap retenció salarial. Per tant, l'única contribució que feia la immensa majoria dels ciutadans al comú era pagar el dret de porta. Un impost injust i impopular que penalitzava les famílies nombroses i els més pobres. La derogació d'aquest impost es va convertir, juntament amb l'abolició de les quintes, en la principal demanda ciutadana. Per això els impulsors de la Gloriosa Revolució democràtica del 1868 varen decidir substituir-lo per un impost personal. Aquesta reforma no va ser gens ben acollida per les classes populars perquè no volien pagar cap impost. Ni directe ni indirecte. Pensaven, com encara pensen bona part dels nostres conciutadans, que només els rics han de pagar impostos. No va servir de res que els progressistes argumentessin que qui no paga impostos no té dret a decidir. Ara, ni això. Només volem drets.

HISTÒRIES / CAPELLANS APOSTATES I DISSOLUTS

Entre els centenars d'immigrants francesos que arriben aquí a la segona meitat del segle XVI, destaca un grup molt nombrós de capellans, falsos o veraders, que exerceixen lliurement el sacerdoci i s'integren plenament a la comunitat. La diòcesi de Girona –a diferència dels bisbats de Vic o Urgell, altres dos bisbats fronterers que segueixen la política reial de Felip II– es mostra més o menys permeable i poc contundent a la seva entrada. Però les actituds, comportaments, titulació, procedència o costums d'aquests clergues estan sota sospita de les autoritats civils i religioses: a voltes són reprovats, perseguits i acusats d'heretges –hugonots, protestants, calvinistes o luterans– per la Inquisició o per les autoritats episcopals, i d'altres són ignorats i passen completament desapercebut.

A la vall d'Hostoles tenim alguns casos ben il·lustratius, escandalosos i vergonyosos. Joan Escura –o Lescura– és un prevere francès, fill del pagès i mestre de cases Joan Lescura i de Caterina, de la parròquia de Reilhac, a l'Alvèrnia. Resideix a la zona, com a mínim, des de 1557, i és “menor” quan el trobem de beneficiat del santuari del Far i prevere a Sant Martí Sacalm, alhora que arrenda el mas Argelagós al pagès francès Joan Prat (a) Blanc. El 1560 exerceix de diaca a Sant Feliu. El 1564 compra a un altre capellà francès, Duran Coderc, una casa i hort al carrer Inferior de les Planes d'Hostoles, per 50 lliures, on es trasllada a viure. Té una filla –que, segons ell mateix expressa, és “bastarda”– amb Anna Bellió, vídua del sastre i pagès de Cogolls Llorenç Bellió, que es diu Margarida. El 1577, en la signatura dels capítols matrimonials de Margarida amb el fuster Guillem

Mas, el seu pare capellà li fa donació de la seva casa. Però l'any següent signa el testament i modifica aquesta deixa, i divideix la casa en dos: l'altra meitat va a parar –estranyament– a Cristòfol, fill de Beneta Badia, anomenada la Pastora, potser un altre fill il·legítim.

El segon cas és el del prevere Abdó Senén Masdeu, habitant a Sant Feliu de Pallerols des de 1584, procedent de Salt. Té un paper indiscutible com a rector en la parròquia, obrer en la construcció de la nova església, i en l'establiment d'una escola per a infants. El 1591 és acusat per la Santa Inquisició d'heretgia i apostasia –o sigui, la renúncia a la religió que professa. L'any següent se celebra el judici a Barcelona, i és llavors que demana als clergues i obrers de Sant Feliu –Pere Genés, Guillem Combí, Bernat Dois, Miquel Ombert i Sebastià Pallerols– que testimonïïn a favor seu: “Mi me convé provar la veritat de la mia contínua residència he feta per lo dit temps en dita present yglésia y com no sia manco pecat callar la veritat que exprimir falsedat, perquè jo'ls requir a tots y a quiscun de vostres mercès, que sien servits dir y verificar ab jurament la veritat devant lo notari y testimonis assí presents del que saben de dita ma contínua residència personal que he feta en dita present isglésia”. Segurament en surt exculpat, perquè torna a Sant Feliu on resideix almenys fins a la seva mort. A finals del 1604 està empresonat per pledejar amb el fiscal de Girona, i el vicari general de Tarragona, Miquel de Torme i Liori, decideix excarcar-lo.

XAVIER SOLÀ COLOMER

JAUME BOSQUET

19 de novembre de 2008

El Sol circula tan baix que entra esplendorosament al barracó i el travessa de costat a costat. Vaig a apagar els fluorescents que he obert quan he entrat, tot era fosc amb les persianes abaixades. Entra tant aquest Sol matinal que arriba a llepar el mapamundi en espanyol de la Vicens Vives i toca una bona feixa del Pacífic i just el sud d'Àfrica, allà, al cap de Bona Esperança. Se sent una mena de grunyit ronc i la Natàlia diu que els animals d'aquesta classe s'han d'especialitzar en algun de concret. Llàstima que ja hàgim passat Sant Martí! En Jordi diu que li fa mal la mà de tant escriure. Que llarg!, s'admiren les nenes. Sí, però està ple de parides, diu en Jordi. Matí glaçat i nosaltres amb la calefacció parada.

25 de novembre de 2008

Ais Clara. Avui les que estan esverades són les nenes. La Laura i la Natàlia s'insulten i es guixen les respectives llibretes. La Natàlia se n'ha anat al fons de la classe: "Es pensaran que estic castigada." Imbècil, li diu a la Laura la Natàlia. Tots són animals, diu en Jordi. L'únic que s'està en un silenci absolut és l'Eudald, bé, fins ara que diu una euga i un cavall fan un matxo, o una cosa així. Segur que escriu sobre una imminent apocalipsi. Ara han callat tots. El meu diari és això, diu en Jordi tot ensenyant un monyó de paper arrugat i guixat amb un retolador rosa. Rrrrggg ara fa el porc, es van especificant els animals.

26 de novembre de 2008

Ais Clara. Quines coses destaquen, al meu parer, avui? Doncs, unes quantes: 1) és un matí trist, sempre m'entristeix, perquè avui fem *La gallina* (i 23), que vol dir (la i) que avui s'acaba la gallina; sempre que s'acaba em poso trist, dec ser un ximplet, posar-me trist perquè s'acaba un dicatat; 2) potser és la primera nit que glaça de debò, -2'5° em marcava el termòmetre de la cuina, ara, tanmateix, aquí a la

83 del barracó entren uns rajos de Sol meravellosos, escalfadors, reparadors; 3) avui juga el Barça a Lisboa i anirà a Sant Joan, a la ràdio; i 4) en Jordi diu no sé què escriure avui.

27 de novembre de 2008

El fet més rellevant de l'actualitat és molt trist i no me'l puc treure del cap. Quan la capacitat violenta de l'home contra l'home apareix de tan a prop, en una persona coneguda i estimada, no puc més que quedar astorat d'aquesta nostra condició, d'aquest estigma de Caín que ens persegueix. Com lluitar contra la violència sense violència? Sembla impossible, però és el camí de Miquel Àngel, de Gandhi, de Luther King, de la majoria de poetes o de, per dir algú molt conegut, Jesús de Natzaret.

28 de novembre de 2008

Quan penso massa estona en en Jordi em ve mareig, diu l'Eudald parafrasejant magistralment l'inici de *La gallina*. Tothom riu a gust.

2 de desembre de 2008

Ais Clara. Fa dies que la Natàlia està molt esverada. Va passar uns dies tristos, fins i tot un dia crec que va plorar, després, però, després dic d'aquesta tristesa produïda segurament per un enamorament no correspost, la Natàlia es comporta molt esbojarradament, insulta sovint la Laura, es baralla amb l'Eudald, el profeta de l'Apocalipsi. Segueix fent fred, el dia, la tarda ja declina i, de ben segur que, quan sortim d'aquesta última classe, estarà tot ben fosc. Ens acostem inevitablement a la nit més llarga de l'any, la del solstici d'hivern, la de Nadal...

No tornarà a casa perquè el xoc emocional que li ha produït la constatació que el seu pare confon la gallina amb la mare morta és excessiu, vull dir que és una cosa molt forta.

ELS NOMS DE LA TERRA / CORTALS I SOIS

XAVIER PUIGVERT I GURT

Quan la polisèmia afecta una paraula, molts cops és símptoma que ha entrat en un procés de degradació. El seu significat ja no és el mateix per a tots els parlants i en molts indrets s'acaba perdent o tan sols es manté com un nom de la terra poc loquaç. És la patologia que afecta l'abans popular "cortal", recinte tancat. En terres empordaneses, un cortal és un equivalent de casa de pagès; ara bé, com més ens enfilem Pirineu amunt, fins a Andorra, és un corral per al bestiar i, secundàriament, una borda de pastors.

A la Garrotxa, a mig camí entre els uns i els altres, un cortal ja no és res. Però hi havia significat alguna cosa, com ens ho recorda un topònim de la vall de Ridaura, *els Cortals*, ben acompanyat d'un seu derivat, *el Cortils*. Crec que és l'únic exemplar local viu de la seva espècie, utilitzat pels veïns per distingir una masia de les altres sense cap noció especial de què ens vol indicar la tria del nom. Afortunadament, tenim a mà la partida de naixement de la casa, expedida el 9 de maig de l'any 1400 pel procurador del prior de Santa Maria de Ridaura, per copsar què els deia el mot als riudaurencs d'abans. El document, una llicència per edificar en una artiga de poc rendiment, conté el permís per

construir un "cortal" on poguessin jeure tranquil·lament els animals i adossar-hi una habitació per al pastor. L'objectiu de l'obra nova hi consta de forma inequívoca: "encortare animalia". Aquesta llatinització improvisada pel notari de Ridaura vol recollir l'expressió "encortar", tancar les bèsties al corral, que ara no s'utilitza enlloc, però que encara era ben viva a Rupit i a Ripoll a l'inici del segle XX. I quins animals s'hi encortaven, si es pot saber? Doncs el mateix escrivà ens ho va voler aclarir quan va especificar que el permís d'edificació es lliurava per a "quoddam cortale sive ovile". Ras i curt: un cortal equivalia a una cort d'ovelles a cel obert. Suposo que aquest aclariment de l'escriptura també anava adreçat als coetanis medievals, que ja no devien tenir prou clar que el "cortal" era la cleda dels xais del pastor i el "soll" –"soi", en bon garrotxí, recordat en *el puig del Soi*, a la Vall d'en Bas, i el *mas Soi*, a la Vall de Bianya–, el corral dels porcs talaiats pel porquer. No seria estrany que el vaquer disposés d'un nom propi (la boera?) per al tancat de les vaques.

Unívocs en origen, cortals i sois ara només ho poden ser en el món perdut de la toponímia.

APUNTS I REPUNTS NATURALS / QUÈ SE N'HA FET DEL RAT-BUF?

EMILI BASSOLS I ISAMAT

Hi ha espècies que se'n van sense dir adéu. Silenciosament. Espècies que desapareixen i no ens adonem de la seva absència fins que repassem mentalment la moviola dels nostres passejos habituals i no trobem registrats encontres, ni sovintejats, ni esporàdics, ni casuals, ni excepcionals. Res. I quan temem que aquestes espècies ja no hi són, maleïm la nostra prima capacitat de reacció per no haver tingut la possibilitat de provar d'influir en les causes que n'han provocat la pèrdua. Un exemple molt proper d'això el tenim amb un rodanxó rosegador, el rat-buf (*Arvicola sapidus*), també anomenat *rata d'aigua*. A la Garrotxa, com a la resta de les comarques gironines, les poblacions d'aquesta espècie han sofert un davallada tan important que fins i tot alguns especialistes ja parlen directament d'extincions a escala local. El naturalista olotí Miquel Macias en el seu llibre *Els mamífers de la Garrotxa* (1993) relaciona una sèrie de localitats del riu Fluvià (algunes tan properes al nucli urbà d'Olot com Codella o les Tries) on fa anys que no s'hi veu cap rat-buf. A vegades apareix un bri d'esperança quan una observació esporàdica semblaria confirmar-ne encara la presència però aquesta s'esvaeix quan, en gratar una mica més, t'adones que es tracta de l'habitual confusió amb la rata comuna (*Rattus norvegicus*), una espècie molt abundant que viu en els mateixos hàbitats riberencs que el rat-buf. Segurament que aquesta reiterada confusió entre les dues espècies ha

contribuït a emascarar els problemes reals que patien les poblacions de rat-buf a la nostra comarca i haguem encès els senyals d'alerta massa tard. En sabíem poc quan hi era i ara, que pot haver desaparegut, volem saber per què.

Quines han estat les causes d'aquesta important regressió? D'una banda, cal dir que la informació disponible d'aquesta espècie a la Garrotxa sempre ha estat escassa. Mai no ha estat objecte d'un estudi faunístic prou acurat que n'hagi determinat l'estatus poblacional real. Per altra banda, l'opció de buscar referències al que ha passat a altres llocs i extrapolar-les al nostre cas té el problema que, fins ara, els estudis s'han fet en ambients poc assimilables a la nostra comarca com Doñana, el delta de l'Ebre, l'albufera de València o en cursos fluvials, com el riu Montsant, amb un règim hídric molt més mediterrani que els rius i rierols garrotxins. Una possible causa que s'apunta com a responsable d'aquest declivi és la pèrdua d'hàbitat. El rat-buf viu vora estanys d'aigua permanent o en trams de rierol de corrent lent i constant, d'amplades moderades i poca fondària. Les ribes han de ser de terra tova amb talussos poc pronunciats per construir-hi els caus, protegits per herbassars o boscos de ribera densos. Per tant, l'alteració dels marges dels recs o rierols o la tendència de deixar-los repelats de vegetació (o *nets*, com se sol dir) fins arran d'aigua no afavoreixen en absolut la presència del rat-buf. Tampoc l'ajuden la contaminació, la competència amb la rata comuna o l'arribada de nous depredadors com el visó americà (*Mustela vison*). Però penso que hi ha d'haver quelcom més que expliqui una davallada tan brutal, alguna causa amagada que se'ns escapa i que caldria esbrinar. Com es pot veure, tot juga en contra del rat-buf i la recuperació de les seves poblacions s'intueix complicada. Per tant, convindria iniciar alguns estudis que contribuïssin a conèixer la situació actual del rat-buf a la Garrotxa i reconduir les amenaces que l'afecten. Voldria evitar haver d'escriure: "... Recordo quan, passejant pel costat dels recs de la Moixina, era habitual sentir un xipolleig a l'aigua i veure un simpàtic rat-buf nedant fins al seu cau".

LA VIDA S'ESMUNY PELS CARRERS / EL MULLERAS, INICI DEL WALL STREET OLOTÍ

DOMÈNEC MOLI

Ens situem al Parc Vell o plaça Clarà. Ens posem d'esquena a la posta del sol. De cara al Mediterrani. Encetem el carrer de Camil Mulleras que obre la marxa de la monumental conga que s'han inventat quatre carrers per formar un enllaç. Sense escarafalls de cap mena, el Mulleras es converteix en Tomàs de Lorenzana, a aquest se li agafa a la cintura l'avinguda de l'Onze de Setembre... que renuncia a la seva identitat quan l'abraça l'escultor Josep Llimona. Amb aquest senyor, finalment, s'atura el ball; el vianant roman dubitatiu sense saber si agafar l'avinguda de Girona, el carrer d'Antoni Soler o la pujada de la ronda de Sant Bernat. Ja s'ho farà!

En tot cas, avui ens atrau el que inicia aquest Wall Street olotí on tenen la seu set bancs. Set "xupòpters", com els va definir Josep Pla. Si tenim en compte el curt recorregut d'aquest carrer, que s'acaba inesperadament després de suportar dues cruïlles a l'esquerra i una altra, i un passatge misteriós, a la dreta, la seva aportació a la ciutat és rica i diversa. A l'esquerra, hi trobem l'antiga seu de l'Hospital de Sant Jaume, avui en fragmentació devorat per botigues, geriàtric, despatxos, centre d'informació... A aquest edifici el segueix la cruïlla del carrer del doctor Fàbregas, que en

la seva connexió amb el Mulleras era l'antiga plaça dels taxis: plaça dura, mostrari molt imaginatiu i permanent de pèrgoles per a bars, cafès i restaurants. Tot seguit, l'edifici del molt millorat mercat, termòmetre de la salut social i alimentària de la ciutat. I, després, sense deixar la voravia, una altra plaça, antiga seu de l'exiliada i bruta dinastia dels colúmbids olotins, avui apta per a infants i àvies-desvagades-guardadores-de-nets, farcida de monstruosos joguets que no poden amagar, darrere seu, l'antic hotel Montsacopa, ara geriàtric i seu d'una entitat bancària a la qual la plaça evita que sigui el vuitè "xupòpter" de l'enllaç. Només la separen de la imponent fàbrica de l'Hospici un parell de patis tancats al públic, però no a les mirades. L'edifici de l'Hospici –més de dos-cents anys ens contemplen– és el final del Mulleras i l'inici del Lorenzana. Quan s'acaba, només ens deixa dues opcions: agafar la carretera de Santa Pau o seguir endavant com si res i entrar de ple en el carrer del bisbe Lorenzana. Per tenir, aquest curt però gras carrer fins i tot amaga a mig recorregut, a la dreta, un petit passatge que ens porta, si cal, als carrers Panyó i Vilanova. Només per a vianants de volum no excessiu. Temps era temps quan el carrer Mulleras era conegut com el carrer Nou.

JOAN ANTONI SOLANS HUGUET

Després de l'actuació del pont de Santa Magdalena, vaig creure que la segona actuació clau per revitalitzar el centre històric d'Olot era obrir el carrer Esgleiers. L'actuació havia de permetre alleugerir de trànsit el centre històric i dedicar-lo als vianants, evitar el conflicte dels vehicles pel carrer dels Sastres, fins a sortir pel difícil revolt de Capellans, cap al Firal, i refer la natural incorporació del veïnat cada cop més populós de les Estires cap al centre, sense haver d'anar a donar la volta per Macarnau, l'accés obert per anar al nou cementiri civil.

El creixent nombre d'edificis al llarg de l'avinguda de Jaume II i els populosos blocs entorn de la plaça de Sant Miquel pressionaven sobre el centre i condicionaven el carrer de Sant Bernat, especialment salvant els darrers del convent del Carme, després d'haver-lo recuperat de la seva antiga funció de caserna per a les funcions ciutadanes i escola de dibuix. L'obertura era fonamental per dirigir-se al Firal sense pressionar sobre el carrer dels Sastres, el vell carrer de Dalt, conegut històricament per la traducció castellana de *calle Superior*.

L'actuació no deixava de ser una herència que ja estava recollida en el plànol d'alineacions de la ciutat de 1881. Era tan clar, que al cap de més de cent anys havia esdevingut urgent! Per Esgleiers, de tant estret que era, no hi passaven els cotxes (encara recordo la piona de pedra que ho impedia), i cap a Sant Bernat, per l'accidentada geografia que baixava del Montsacopa, el pas s'estrangulava en arribar davant l'oratori excavat a la roca i sota la devoció de la verge del Portal. Segurament, el nom del carrer, Esgleiers o Esglaiers, venia dels esglais que la gent feia si hi havien de passar, més que no pas

de "ronda" que els historiadors locals, a més de por i sorpresa, ens diuen que inclou també el mot.

L'actuació la vaig posar en marxa des de l'Institut Català del Sòl l'any 1985. Prenia 5.437 m², dels quals 3.502 es dedicaven a nous vials i zones de jardí públic, i 1.935, el 35,5%, a solars. La modificació del pla es va aprovar el 25 de novembre de 1985. El nombre

d'habitatges era de 43, la qual cosa donava una densitat de 79,6 habitatges per hectàrea per al nou àmbit d'actuació.

Després dels bons resultats arquitectònics del sector de Santa Magdalena, en què el primer solar que s'edificà el va construir l'arquitecte Joaquim Vayreda, seguïrem amb ell en l'actuació pública per mantenir la coherència formal. Una empresa privada va adquirir a l'Institut 500 m², en concret el solar que donava a les monges del Cor de Maria. Les obres d'urbanització per refer per a vianants la baixada de Sant Francesc des de la plaça de les Rodes, així com les d'urbanització del sector, les varen fer els serveis tècnics de l'Institut Català del Sòl. L'any 1989, el pressupost era de 15.685.000 pesetes, i se'n portaven consignats quasi tres. S'esperava acabar l'obra el 1990, i fou així. D'interès: l'obertura del nou carrer de Sant Francesc d'Assís fins al carrer de les Estires i la plaça elevada que s'hi obre, en part sobre les cotxeres dels nous blocs d'habitatges i a sota de la fàbrica de ganivets i navalles de can Perramon.

Com a anècdota, cal recordar que, en demolir el vell casalot de les monges josefines establertes en aquest lloc abans que les del Cor de Maria –i suposo que les causants que no s'hi passés–, sobre on avui hi ha el núme-

ro 7 del carrer, un cop de bulldòzer va trencar una olla que hi havia encastada en un dels murs i en va sortir llençat a l'aire un conjunt de monedes de coure de l'època de Carles III, que crec que eren maravedis encunyats a Segòvia cap a finals del segle XVIII. Si la quitxalla o algun encarregat de l'obra no se'n va quedar cap, el "tesor" fou dipositat al Servei del Patrimoni Artístic de la Generalitat.

Més endavant, i per insuflar aire al carrer dels Sastres, en veure que una casa entre els carrers Alt del Tura i de la Verge del Portal havia caigut pel seu mal estat, vàrem adquirir la resta de l'illa i la que permetia refer la mitgera a fi d'evitar que quedessin mitgeres al descobert. Una placeta que l'Ajuntament amplià posteriorment cap a la plaça de Campdenmàs fins a arribar a Bonaire.

El lloc, per ser davant de l'oratori de l'antiga porta de la ciutat cap a Sant Francesc i la carretera de les Feixes, i per l'estretor que l'illa prenia per com s'anaven tancant els carrers Alt del Tura i Verge del Portal, la qual cosa empitjorava la qualitat i la dimensió dels habitatges, bé s'ho mereixia. Ràpidament semblà que una alenada d'aire fresc havia entrat sobre el vell i amuntegat centre històric.

BREVIARI

En el marc del festival MOT de literatura de Girona-Olot, aquest any titulat "Escriure el passat", l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa participa durant el mes de març en el +MOT, l'apartat que agrupa diverses propostes complementàries d'entitats i organismes d'ambdues ciutats. Concretament, a la sala de consulta de l'arxiu es podrà visitar una vitrina amb **obres literàries** (novel·les, contes, còmics, etc.) que tenen com a base documentació històrica de la Garrotxa. S'hi inclouen títols com ara *Jo, Francesc de Verntallat*, de Miquel Freixa, *El pont dels jueus*, de Martí Gironell, o *La Caterina i el mòbil boig*, de Joan Antoni Padrós.

© ERC/Olot

En l'ampli context de la representació, la performance ocupa un lloc rellevant no només en les pràctiques artístiques contemporànies, sinó també, i a partir de la idea de *performativitat*, en les activitats que realitzem diàriament. Un té la sensació que el món és cada vegada més una representació en la qual participem fent i emfasitzant les accions per als observadors, difuminant les fronteres entre individu, actor i personatge.

Des de la meua experiència, el festeig entre la pràctica artística multidisciplinària i els escenaris quotidians d'Olot es va iniciar, als anys 90, amb iniciatives com el Fòrum de Teatre, l'Artista del Mes o la Factoria de les Arts, i va acabar l'any 2012, després de les deu edicions de Panorama i el tancament de l'Espai Zer01. La meua tria és, a partir de qualsevol d'aquelles accions sorgides allà on no te les esperaves, un període de reflexió sobre la contemporaneïtat i que avui es pot interpretar com un gest de la ciutat per oferir-se a la seva transfiguració i per afavorir noves maneres de mirar, d'interactuar i de percebre. Experiència que, per a mi, no només quedava limitada als actes programats, sinó que convidava a fixar els ulls arreu, més enllà dels esdeveniments artístics.

ME'N RECORDO / 33

Recordo que recordar és crear i vaig a compartir amb vosaltres un trosset de la meua recreació. Recordo que jugàvem amb el meu germà amb els escacs del Firal: eren molt grans i jo volia sempre les peces negres. Recordo que es van anar fent malbé i que un dia van desaparèixer. Recordo que al Petit Plançó teníem un tobogan de fusta a dintre la classe i un dia em vaig clavar una estella del tobogan. Recordo que sortint d'escola anava al Drac, on m'esperava el meu pare en Miquel: era un refugi per a mi. Recordo l'olor dels llibres, les converses de cultura i política; no entenia gaire res però comprenia que era un espai on estar i compartir. Recordo quan anava sola a l'escola amb cinc anys i ningú ho trobava estrany, era un repte i una aventura per a mi. Recordo que m'agradava passejar seguint el riu: l'olor d'humitat i de verd em feia sentir lliure. Recordo els estius a Sant Pere Pescador, allà vaig veure el primer home negre i vaig preguntar a la meua mare si estava so-

carrimat. Recordo que el primer dia de l'any pujàvem a Sant Francesc i que l'excursió prenia ritme de ritual, i que veure la ciutat des de dalt m'impresionava. Recordo les excursions amb els escoltes: allà vaig descobrir l'amor a la terra i el sentiment de formar part. Recordo els Jocs Olímpic del 1992 a Barcelona, recordo en Cobi i el moment en què la fletxa va encendre la flama. Recordo que a l'institut fèiem campanya i anàvem al Bufador a jugar a cartes. Recordo que ens deixàvem notes amb els amics quan havíem quedat i hi havia imprevistos. Recordo que vaig descobrir la poesia amb Pessoa, recordo que els seus versos em parlaven d'un lloc desconegut i la poesia em va enamorar per sempre més. Recordo que quan vaig marxar a viure a Barcelona vaig tenir clar que casa meua era Olot. Recordo arribar a Olot amb la Teisa els divendres i que el fred i la humitat em feien somriure. Recordo sortir a ballar al De nit i al Bruixes i Maduixes. Recordo quan els meus companys de

la universitat reien perquè jo deia *esquellerinc* i no cascavell. Recordo que acabant la carrera era difícil tornar a Olot perquè no hi havia feina del que havíem estudiat. Recordo que vaig tenir el meu primer mòbil amb 23 anys i que per sort només servia per trucar. Recordo quan vaig ser mare i vaig tenir clar que volia que el meu fill cresqués a la Garrotxa. Recordo que el meu fill anava a la llar d'infants de Sant Miquel i em va preguntar si la Fatumata tenia gust de xocolata perquè tenia la pell negra, i recordo que vaig pensar que els temps havien canviat molt i que me n'alegrava. Recordo les converses amb els companys de generació sobre feina i futur, sobre com inventar la manera d'arribar a final de mes. Recordo les meves passes trepitjant aquesta nostra ciutat, fent els mateixos trajectes una vegada i una altra, trobant-me aquelles cares conegudes en què els anys van deixant les marques del pas del temps.

CLARA AULINA ROS

Una lectura en clau performativa

El dissabte 28 de gener de 2017, a les set de la tarda, a la sala d'actes de l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa, dins el cicle de conferències *Fòrum Nou País* i impulsades per ERC Olot, Xavier Marcet, consultor en innovació estratègica, va oferir la conferència que portava per títol "La 4a revolució industrial. Quin futur ens espera?"

Xavier Marcet va fer una prospectiva a partir de l'anàlisi de les tecnologies emergents: Internet, Big Data, impressió 3D, intel·ligència artificial, realitat virtual i BlockChain. La resposta a les preguntes dels assistents de com quedarien les persones amb el pas d'aquest nou tsunami va ser esperançadora. Malgrat els profunds debats que s'haurien de dur a terme i les contínues adaptacions als canvis, les tecnologies emergents tenen la potencialitat de permetre l'equilibri entre els nous models de negoci i els sistemes d'atenció social.

Xavier Marcet va deixar sobre la taula unes fitxes mida A6, un bolígraf i un mòbil. Assegut de manera activa i desimbolta, feia anar la cadira endavant i endarrere a cops de maluc i acompanyava els moviments enèrgics de mans i braços amb tot el cos. De tant en tant, sostenia amb força el mòbil amb la mà dreta per mostrar-lo i emfasitzar la idea que tot passava per allà. Un gest que, a base de repetir-se, acabava provocant un salt perceptiu que portava al fons el discurs parlat i focalitzava l'objecte, convertit així en símbol d'unes tecnologies que, tot i aspirar a la desmaterialització de les persones, tenen una qualitat captivadora, com Charlie Chaplin rodant en els engranatges a *Temps moderns*. I Xavier Marcet era allà, subjectant amb força el mòbil com si es tractés de l'única cosa on agafar-se, un punt de suport que oferia la demostració que encara vivim en un univers físic, material, tàtil.

Un lloc, un gest. Quin futur ens espera?

SERVAND SOLANILLA